

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ
КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВPSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT
FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY OF FUTURE EDUCATORS

У статті порушено актуальну проблему розвитку креативності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в системі вищої освіти. Визначено, що інноваційні процеси у системі вищої освіти актуалізують питання з розвитку творчого потенціалу особистості, її креативності, що сприяє професійному зростанню, саморозвитку. Уточнено, що креативність майбутніх вихователів - це інтегроване утворення, яке складається із взаємопов'язаних когнітивно-інтелектуальних та особистісно-індивідуальних компонентів, характеризується здатністю реалізовувати професійні завдання на творчому рівні. Встановлено, що на розвиток креативності майбутніх вихователів у художньо-творчій діяльності впливають такі умови: психолого-педагогічний супровід творчої діяльності студентів; активне впровадження в освітній процес різних форм та методів, установка на самостійний пошук художнього образу у процесі творчої діяльності, розвиток емпатії; розробка спеціальних творчих завдань на розвиток різних параметрів креативності:

У статті подано приклади творчих завдань для розвитку креативності студентів майбутніх вихователів у процесі художньої діяльності, а саме: завдання, що актуалізують здатність до виявлення та постановки проблем; оригінальність, завдання на розвиток комбінаторики (здатність удосконалювати об'єкти); здатність висувати гіпотези та вирішувати проблеми (здатність до аналізу і синтезу).

Доведено, що розвиток креативності студентів сприяють методичні прийоми: створення позитивної атмосфери у процесі практичної діяльності; емоційно-мотиваційних ситуацій для активного засвоєння знань для реалізації їх у творчих проектах; наявність завдань для цілеспрямованого розвитку у студентів художньо-графічних та творчих здібностей (уяви, зорової пам'яті, асоціативного мислення, образних уявлень тощо). Автор підкреслює важливість різних форм освітньої діяльності майбутніх вихователів: заняття, вебінари, майстер-класи, які проводилися у межах роботи наукової лабораторії кафедри.

Ключові слова: креативність, майбутні вихователі, художньо-творча діяльність, умови розвитку креативності.

The article raises the topical issue of developing the creativity of future educators in the higher education system. It is determined that innovative processes in the system of higher education actualize the issues of developing the creative potential of the individual, which contributes to his professional growth, self-development. Attention is paid to the development of creative qualities and specialists in preschool education. One of the effective ways to solve this problem is to develop the creativity of future educators. The scientific literature offers different approaches to the development of creativity of future educators: reorientation of the educational process from the subject-content concept to the personality-oriented; value-semantic interpretation of educational and creative activity; acquisition of professional competencies by students; increase independence, activity and initiative to meet the need for personal creative development. It is established that the development of creativity of future educators in artistic and creative activities is influenced by the following conditions: psychological and pedagogical support of creative activities of students; active introduction of methods of art pedagogy into the educational process, installation on independent search of artistic image in the process of creative activity, development of empathy; development of special creative tasks for the development of various parameters of creativity: the ability to identify and pose problems; ability to offer original ideas; ability to improve objects; - ability to analyze and synthesize in solving problems. The article presents examples of creative tasks for the development of creativity of students of future educators in the process of artistic activity.

It is proved that the development of students' creativity is facilitated by methodological techniques: creating a positive atmosphere in the process of practical activities; emotional and motivational situations for active learning to implement them in creative projects; availability of tasks for purposeful development of students' artistic, graphic and creative abilities (imagination, visual memory, associative thinking, figurative representations, etc.).

Key words: creativity, future educators, conditions of creativity development.

УДК 378:37.011.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/45.35>

Івершинь А.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і методики
дошкільної освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Просенюк А.І.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії і методики
дошкільної освіти
Державного закладу
«Південноукраїнський педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Рівень розвитку освіти в будь-якій країні обумовлює й рівень розвитку інтелектуального потенціалу суспільства, формує передумови для здійснення соціально-економічного прогресу. Вітчизняна система освіти наразі перебуває в перманентному стані реформування й пристосування до умов, які склалися на етапі постіндустріального розвитку суспільства. В умовах глобалізаційних процесів у суспільстві постають питання щодо трансформації організації освітнього процесу у системі вищої освіти.

Модернізація системи освіти України зумовлена рухом до інноваційної, конкурентноспроможної на світової арені парадигми освіти.

Існуюча в системі вищої освіти гостра потреба у підготовці інтелектуальних, ініціативних, творчих фахівців знайшла своє відображення у «Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років», у якій наголошується, що освіта – це система, яка здатна до саморегуляції відповідно до викликів суспільного розвитку, це інноваційне середовище, гарантія забезпечення високих соціальних стандартів [7].

Соціальні стандарти XXI століття передбачають наявність ключових якостей людини, які описані

у моделі сучасної освіти «4 C: critical thinking, collaboration, creativity, and communication,» де питання креативності посідають важливе місце (National Human Development Report) [12]. Як зауважує І.Брякова, креативні особистості, орієнтовані на самоактуалізацію, розкриття свого творчого потенціалу, більш готові до прийняття інновацій у професійній діяльності [2].

Акцентування сучасної освіти на питанні креативності висуває завдання щодо становлення і розвитку майбутнього вихователя як творчого фахівця. Отже, на вихователів дітей дошкільного віку покладена важлива місія, – від їх креативного потенціалу залежить креативний розвиток вихованців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Незважаючи на те, що креативність особистості є активно досліджуваним науковим феноменом та визначається як одна з ключових якостей людини, необхідних у сучасному житті, досі не сформувався єдиної думки про це поняття.

Звернення до наукових розробок останніх десятиліть дозволяє констатувати, що питання креативності, творчості, творчого мислення широко представлені в працях зарубіжних й вітчизняних вчених. Так, проблема креативності особистості була в центрі уваги таких дослідників, як В. Дружинін, М. Каган, А. Маслоу, Д. Гілфорд, Т. Торренс, які вивчали креативність у зв'язку з інтелектуальними та пізнавальними процесами. Розуміння креативності як ціннісно-особистісного феномена відображено у працях дослідників А. Агафонова, Д. Богоявленської, О. Мелік-Пашаєва, А. Менегетті, Г. Олпорта, К. Роджерса та ін. За думкою Т. Баришевої, І. Білої, Л. Єрмолаєвої-Томіної, О. Кульчицької, Т. Любарт, О. Шемеліної та ін. креативність – інтегроване утворення, що складається із взаємопов'язаних когнітивно-інтелектуальних та особистісно-індивідуальних компонентів. Аналіз досліджень Т. Баришевої дозволив визначити, що на розвиток креативності впливають мотиваційні, когнітивні, емоційні, вольові та рефлексивні чинники [1].

У контексті нашого дослідження важливим є зауваження О. Дубасенюк, що креативність властива кожній людині, хоча й не в рівній мірі, а також те, що креативність набуває специфічної структури залежно від особливостей певного виду творчої діяльності й може розвиватися при організації певних умов [5].

Мета полягає у дослідженні умов розвитку креативності майбутніх вихователів у закладі вищої педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Теоретичним фундаментом для вивчення змісту поняття креативності для нас були роботи Х. Айзенка, Дж. Брунера, Д. Гілфорда, Д. Богоявленської, М. Баришевої, Л. Виготського, С. Рубинштейна, Е. Торренса, Б. Теплова, А. Маслоу, К. Роджерса.

Під креативністю особистості прийнято розуміти внутрішній ресурс людини, її потенціал, здатність до конструктивного мислення та поведінки, усвідомлення та розвитку свого творчого та інших видів особистісного досвіду. (М. Кашапов, Т. Кісельова, Т. Огородова). Узагальнюючи визначення, які характеризують феномен креативності, ми дійшли висновку, що креативність майбутніх вихователів - це інтегроване утворення, яке складається із взаємопов'язаних когнітивно-інтелектуальних та особистісно-індивідуальних компонентів, та характеризується здатністю реалізувати професійні завдання на творчому рівні.

Феномен креативності педагогів дошкільної освіти у художньо-творчій діяльності має свою специфіку і структуру, яка складається з таких компонентів: мотиваційного, емоційно-ціннісного, когнітивного, рефлексивно-творчого. Ми не будемо розглядати їх детальніше, оскільки їх характеристика і зміст подана нами у попередніх публікаціях [6].

З обліку сучасних освітніх викликів А.Ліннік зауважує, що завдання розвитку креативності фахівців переорієнтує освітній процес з предметно-змістової концепції на особистісно-орієнтовну; спрямовує студентів на набуття професійних компетенцій, акцентує на ціннісно-смісловій інтерпретації навчально-творчій діяльності; актуалізує питання щодо самостійності, активності та ініціативи по задоволенню потреби у креативно-творчому розвитку [9].

Ми погоджуємось з дослідниками О. Демченко, М. Вацьо, що розвитку креативності фахівців педагогічної сфери у вищій школі сприяє: акцент навчального процесу на розвиток творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця, усвідомлення його власних особистісних і професійних можливостей; установку на творчість при розв'язанні професійних проблем [3]. За дослідженням О. Донченко, художня діяльність за своєю специфікою передбачає розвиток творчого потенціалу особистості через мистецтво у процесі активної усвідомленої взаємодії з живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, дизайном, музикою, театром тощо [4].

Послугуючись вищенаведеними враженнями дослідників, одним із шляхів ефективного здійснення завдань щодо розвитку креативності майбутніх вихователів вважаємо залучення особистості до художньої діяльності.

У зв'язку з цим актуальною стала проблема створення психолого-педагогічних умов для розвитку креативності майбутніх вихователів у художній діяльності, які б забезпечували найбільш ефективно формування у них креативних якостей та стимулювали творчий саморозвиток. Так, при викладанні навчальних дисциплін «Основи образотворчого мистецтва з методикою образотворчої діяльності дітей дошкільного віку», «Теорія

і методика музичного виховання дітей дошкільного віку» однією із пріоритетних умов розвитку креативності був обраний психолого-педагогічний супровід творчої діяльності майбутніх вихователів. Це передбачало позитивно налаштовану, сприятливу емоційно- психологічну атмосферу, спрямовану на розвиток творчого потенціалу студентів; проявів індивідуальності; підтримку особистості майбутніх фахівців.

Для поліпшення фахової підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та формування їх креативності, було заплановано та проведено низьку вебінарів, майстер-класів у межах роботи наукової лабораторії «Психолого-педагогічний супровід інноваційного викладання фахових методик студентам факультету дошкільної освіти». Майстер-клас з розвитку креативності майбутніх вихователів (створення арт-об'єктів), а також вебінари: «Розвиток творчого мислення студентів спеціальності «Дошкільна освіта» у художній діяльності», «Музейна педагогіка у культуро-творчому розвитку майбутніх вихователів» [10].

Тільки по-справжньому вільна особистість може бути креативною, тому у процесі творчої діяльності велике значення надавалося створенню позитивного емоційного фону, зняття творчих обмежень й стандартів, а також психологічної «зжатості», невпевненності у студентів. Атмосфера творчого піднесення, розкнутості й свободи стимулювала вільний прояв особистості в діяльності, сприяла активізації мислення та продукуванню креативних рішень.

Наші наукові пошуки й практичний досвід дають підстави стверджувати, що однією із дієвих умов розвитку креативності є мистецька педагогіка. Так, О.Рудницька зазначає, що мистецька педагогіка спрямована на формування ціннісних орієнтацій, естетичного досвіду; удосконалення власної почуттєвої культури; на розвиток спеціальних художньо-творчих здібностей у процесі творчої діяльності; здатності до спілкування з художніми цінностями [11].

У процесі творчої діяльності нами давалася установка на самостійний пошук художнього образу, що дає студентам змогу розширити свою особисту «картину світу», доторкнутися до свого творчого «Я», самосвідомості, інтуїції. Коли на заняттях студенти входять в особливий стан творіння, вони здатні реалізовувати потенційні можливості свого внутрішнього світу через емоційну оцінку навколишньої дійсності, яка постає як унікальне особистісне переживання. На занятті пропонувалися вправи, пластичні етюди з «перевтілення», «вживання», «ідентифікації» з об'єктом творчої діяльності. Завдання на ідентифікацію із об'єктом, тобто емпатія, дозволяли майбутнім вихователям проектувати своє «Я» на предмет, що зображується, ототожнювати себе з ним,

наповнювати його особистісним змістом та створювати неповторні художні образи у матеріалі.

У формі образу фіксується суб'єктивно перетворений досвід кожної людини в її реальних, неповторних зв'язках та відносинах з навколишньою дійсністю, тому студентські твори носили як реалістичний, так і абстрактний характер. Для розвитку креативності ми пропонували незвичайні матеріали та оригінальні теми. Так, у творчій вправі за темою «Моє зоряне небо» це були сірники, кольоровий картон. Тему «Ніжність» треба було розкрити за допомогою природних матеріалів. Для казкової теми «Таємниця каменю» пропонувалися різні матеріали за вибором: фарби, вугілля, пастель, акварельні олівці, фломастери, парафінова свічка, приладдя та набір матеріалів для офсетного друку, монотипії.

Третя умова розвитку креативності майбутніх вихователів – розробка спеціальних творчих завдань на розвиток різних параметрів креативності (Дж. Гілфорд): здатність до виявлення та постановки проблем; оригінальність (здатність пропонувати ідеї); гнучкість – здатність продукувати різні ідеї; здатність висувати гіпотези та вирішувати проблеми (здатність до аналізу і синтезу). Приклади творчих завдань для розвитку креативності студентів майбутніх вихователів у процесі самостійної художньої діяльності представлені у таблиці 1.

У дослідженні було використано методичні прийоми, які сприяли розвитку креативності студентів у процесі образотворчої діяльності: створення позитивної атмосфери у процесі творення; емоційно-мотиваційних ситуацій для активного засвоєння знань та реалізації їх у творчих проєктах; наявність завдань для цілеспрямованого розвитку у студентів художньо-графічних та творчих здібностей (уяви, зорової пам'яті, асоціативного мислення, образних уявлень тощо); пошук оригінальності та нетрадиційного підходу при виконанні художньо-творчих завдань. Також відзначаємо, що важливим методичним прийомом було моделювання проблемних ситуацій, які були спрямовані на актуалізацію пошукової діяльності студентів, стимулювання креативних рішень.

Результати експерименту щодо розвитку креативності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку у освітньому процесі засвідчили позитивні зміни, як-от:

– студенти висловлюють свої емоції, почуття, виявляють інтерес до образотворення;

– студенти розуміють та можуть використовувати у своїй роботі засоби виразності для створення художнього образу (асоціативність, алегоричність, умовність); пропонують оригінальні варіанти виконання завдання за запропонованою темою, володіють різними образотворчими матеріалами, можуть їх комбінувати;

Творчі завдання для розвитку креативності студентів майбутніх вихователів у процесі художньої діяльності

Види художньо-творчої діяльності	Параметри креативності	Зміст завдань
Робота у програмі Adobb Fotoshop	Розвиток комбінаторики (здатність удосконалювати об'єкти)	Із заздалегідь підготовлених студентами фотографій міського пейзажу та геометричних фігур (круг, квадрат, трапеція та ін.) створити композицію «Місто моєї мрії», «Будівлі майбутнього», «Місто в океані»
Презентація у Power Point	Розвиток гнучкості – здатності продукувати різноманітні ідеї	Створити елемент одягу, користуючись досвідом відомих художників та дизайнерів (Сальвадор Далі, Заха Хадід, Карім Рашид, Валентіно та ін.)
Вебінар «Розвиток творчого мислення студентів спеціальності «Дошкільна освіта» у художній діяльності	Розвиток оригінальності, вміння бачити ситуацію нестандартно.	Техніка живопису, кольорові олівці, фломастери Створення абстрактного живопису (графіки) на основі образу прослуханого музичного твору
Перфоманс	Розвиток здатності висувати гіпотези (здатність до аналізу та синтезу).	Користуючись натюрмортним фондом та власною колекцією, скласти з предметів та текстилю натюрморт «Мій характер» (характер улюбленого літературного героя)
Скульптурна пластика	Розвиток «швидкості мислення» (кількість продуктивних ідей)	Використовуючи пластичний матеріал (глина, тісто) та велику кількість допоміжних матеріалів (камінці, черепашки, гілочки, намистини та ін.) створити персонажів казкової країни або власної казки
Майстер-клас з розвитку креативності майбутніх вихователів (створення арт-об'єктів)	Генерування ідей, фантазування; прийом творчої трансформації, аналогії, перекомпонування	Створення арт- об'єктів з паперу за темою казки Льюїса Керролла, де послідовно вносяться провокаційні зміни творчої спрямованості (матеріалів, кольору, техніки, сюжету тощо)

– у студентів помітно підвищилася здатність пропонувати ідеї, удосконалювати їх, висувати гіпотези;

– підвищився інтерес до процесу творчості, виникла потреба у реалізації себе як творчої індивідуальності.

Висновки. Як продемонструвало дослідження, практичний досвід, якій майбутні вихователі набувають у процесі художньо-творчій діяльності, дуже актуальний для реалізації креативного образу «Я» особистості студентів. Широке використання в процесі художньої творчості інноваційних технік, різноманітних матеріалів, можливості широкого комбінування кольорів, форм, текстур, об'ємів; можливостей надавати їм різну форму та видозмінювати (за своїм настроєм, фантазією, певними умовами), надавало свободу дій та сприяло багатоваріантності результатів.

Загалом, можна відмітити, що розвиненість креативності майбутніх вихователів має важливе значення для подальшої їх професійної діяльності, – від того, наскільки розвинути креативні якості педагогів дошкільної освіти, залежить загальний результат творчого розвитку дітей дошкільного віку.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у більш глибокому та детальному вивченні питань розробки технології розвитку креативності майбутніх вихователів у системі вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барышева Т.А. Психологическая структура и развитие креативности у взрослых: автореф. ... дис. д-ра психол. наук: 19.00.13. – СПб. : С.-Петербург. гос. ун-т, 2005. 38 с.
2. Брякова И. Формирование креативных качеств личности в процессе открытого образования Человек и образование № 1 (18) 2009. С. 41. http://obrazovanie21.narod.ru/Files/2009-1_p041-45.pdf
3. Демченко О., Вацьо М. Развитие креативной компетентности будущих учителей начальных классов в контексте евроинтеграционного вектору розвитку вищої педагогічної освіти. Acta Paedagogica Volynienses, № 4. С. 64–73.
4. Донченко О. С. Развитие профессиональной креативности будущих воспитателей закладів дошкільної освіти засобами арттерапії. Автореф....дис. канд психол. наук: 19.00.13. Київ:, Нац.пед.ун-т імені М.П. Драгоманова, 2018. 23 с.
5. Дубасенюк О. А. Креативний підхід до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів. Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. 2011. Вип. 4. С. 23-28. URL: http://library.zu.edu.ua/doc/creat_pedagog/4/2011_4.pdf
6. Івершинь А.Г. Діагностика розвитку креативності особистості майбутніх вихователів. Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019 № 4 (65) С. 101-106.
7. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 роки. URL: http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/project_30102014.doc.

8. Креативность как ключевая компетентность педагога: монография / под ред. М.М. Кашапова, Т.Г. Киселевой, Т.В. Огородовой. Ярославль : ИПК «Индиго», 2013. 392. С. 9.

9. Ліннік О.О. Майбутній учитель як суб'єкт педагогічної взаємодії: підготовка до співпраці з молодшими школярами: монографія. Київ: Слово, 2014. 304 с.

10. План роботи наукової лабораторії «Психолого-педагогічний супровід інноваційного викладання фахових методик студентам факультету дошкільної освіти»: [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://>

npnu-my.sharepoint.com/personal/site_pdpu_edu_ua/_layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fsite_pdpu_edu_ua%2FDocuments%2FУніверситет%2FСфери%20діяльності%2FНаукова%2FНаукові%20лабораторії%2FПоложення (Дата звернення 25.03.2022).

11. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.

12. National Human Development Report 2018. URL: <http://hdr.undp.org/en/year/2018>